ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК: 338.24:504. https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-77-95

ТЕОРЕТИКО-ДЕФІНІТИВНА ЕКСПОЗИЦІЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Амбер А. Ю.

Актуальність теми дослідження. *Сучасні вимоги до підприємств передбачають дотримання екологічних норм та стандартів з метою забезпечення не лише безпеки життя та здоров'я населення, а й збереження навколишнього природного середовища. Такий підхід є необхідною умовою для сталого розвитку бізнесу та забезпечення економічної стійкості підприємств у довгостроковій перспективі.*

Постановка проблеми. *Управління екологічною безпекою підприємств є однією з найбільш актуальних та складних проблем, з якими сьогодні стикаються бізнес-структури. З одного боку, компанії мають зацікавленість у максимальному збуті своїх товарів та послуг, з іншого боку, вони повинні відповідати вимогам державного законодавства та міжнародним рекомендаціям у сфері охорони навколишнього природного середовища.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *З'ясуванню теоретико-методологічних та практичних аспектів управління екологічною безпекою підприємств присвячені праці таких вітчизняних вчених, як: О.І. Басараб, Є.С. Белаш, І.В. Бреславська, В.І. Данилевський, Г.М. Дрозд, О.О. Дроздова, М.І. Журба, І.П. Калініна та інші.*

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. *Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених екологічній безпеці підприємств, питання про її роль та місце в загальній системі національної безпеки держави залишається об'єктом дискусії.*

Метою статті є *розробка теоретико-дефінітивної експозиції категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства.*

Основними завданнями є: *дослідження існуючих підходів до трактування сутності поняття «управління екологічною безпекою підприємства» та розробка на основі їх аналізу теоретико-дефінітивної експозиції категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства з урахуванням сучасних тенденцій та викликів сталого розвитку.*

Методи дослідження. *У статті було використано історичний підхід, системний підхід, методи аналізу та синтезу, дедукції, логічний метод, метод узагальнення, як основу дослідження.*

Результати дослідження. *Виділено такі підходи до трактування сутності поняття «управління екологічною безпекою підприємства»: соціальний, комплексний, галузевий, правовий, регіональний, природоресурсний, ризикоорієнтований, процесний та результативний підходи. Кожен з цих підходів має свої особливості та використовується в залежності від потреб підприємства та конкретної ситуації. Розроблено теоретико-дефінітивну експозицію категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства:* ***екологічна безпека підприємства*** *– це комплексний стан, при якому діяльність підприємств не порушує здатності природних екосистем до саморегулювання, забезпечує збереження біорізноманіття та клімату, уникає створення нових екологічних ризиків,*

© **Амбер А. Ю.**, **2023**

зменшує негативний вплив антропогенних факторів на навколишнє середовище та забезпечує безпеку та здоров'я населення; ***управління екологічною безпекою підприємства*** *– це система стратегічного планування, координації та виконання заходів з мінімізації негативного впливу підприємства на довкілля, забезпечення дотримання вимог екологічного законодавства та стандартів, зниження екологічних ризиків та пропагування принципів сталого розвитку.*

Галузь застосування результатів. *Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення теоретичних підходів та розробки ефективних стратегій управління екологічною безпекою підприємства.*

Висновки. *Таким чином, екологічна безпека підприємства є складовою національної безпеки. Теоретико-дефінітивну експозицію категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства представлено у вигляді:*

Безпека *– це комплексний стан відсутності загроз та ризиків, що можуть призвести до шкоди людям, навколишньому середовищу та майновій власності, який забезпечується не лише реактивними заходами відповіді на потенційні загрози, але й проактивним підходом до забезпечення безпеки шляхом прийняття запобіжних заходів та зменшення можливих наслідків потенційних загроз.*

Екологічна безпека підприємства *– це комплексний стан, при якому діяльність підприємств не порушує здатності природних екосистем до саморегулювання, забезпечує збереження біорізноманіття та клімату, уникає створення нових екологічних ризиків, зменшує негативний вплив антропогенних факторів на навколишнє середовище та забезпечує безпеку та здоров'я населення.*

Управління екологічною безпекою підприємства *– це система стратегічного планування, координації та виконання заходів з мінімізації негативного впливу підприємства на довкілля, забезпечення дотримання вимог екологічного законодавства та стандартів, зниження екологічних ризиків та пропагування принципів сталого розвитку.*

Ключові слова: *безпека, безпека держави, безпека підприємства, екологічна безпека, екологічна безпека підприємства, управління екологічною безпекою підприємства.*

THEORETICAL-DEFINITIVE EXPOSITION OF THE CATEGORICAL APPARATUS FOR INVESTIGATING THE MANAGEMENT OF ENVIRONMENTAL SAFETY IN AN ENTERPRISE

Amber Arthur

Relevance of the research topic. *Modern requirements for enterprises include compliance with environmental norms and standards to ensure not only the safety of people's lives and health but also the preservation of the natural environment. Such an approach is a necessary condition for the development of sustainable business and ensuring economic stability of enterprises in the long term.*

Problem statement. *Environmental safety management of enterprises is one of the most pressing and complex problems faced by business structures today. On the one hand, companies are interested in maximizing sales of their goods and services, while on the other hand, they must comply with the requirements of state legislation and international recommendations in the field of environmental protection.*

Analysis of recent research and publications. *The works of such Ukrainian scientists as O.I. Basarab, Ye.S. Belash, I.V. Breslavska, V.I. Danylevsky, H.M. Drozd, O.O. Drozdova, M.I. Zhurba, I.P. Kalinina, and others are devoted to the study of theoretical, methodological, and practical aspects of environmental safety management of enterprises.*

Highlighting previously unresolved parts of a common issue. *Despite the abundance of scientific studies on the management of environmental safety in enterprises, the question of its role and position within the broader system of national security of the state remains a topic of ongoing discussion.*

The aim of the article is *to develop a theoretical and definitive exposition of the categorical apparatus for managing the environmental safety of enterprises.*

The main objectives of the study are: *to investigate existing approaches to interpreting the essence of the concept of «environmental safety management of enterprises» and to develop, based on their analysis, a theoretical and definitive exposition of the categorical apparatus for managing the environmental safety of enterprises, taking into account modern trends and challenges of sustainable development.*

Research methods. *The article utilized a historical approach, a systems approach, methods of analysis and synthesis, deduction, logical method, and generalization as the basis of the research.*

Results of the research. *The following approaches to interpreting the essence of the concept of «environmental safety management of enterprises» were identified: social, complex, sectoral, legal, regional, natural resource, risk-oriented, process-oriented, and results-oriented approaches. Each of these approaches has its own characteristics and is used depending on the needs of the enterprise and the specific situation. A theoretical and definitive exposition of the categorical apparatus for managing the environmental safety of enterprises was developed:* ***environmental safety of an enterprise*** *is a complex state in which the activities of the enterprise do not violate the self-regulation ability of natural ecosystems, ensure the preservation of biodiversity and climate, avoid the creation of new environmental risks, reduce the negative impact of anthropogenic factors on the environment, and ensure the safety and health of the population;* ***management of the environmental safety of an enterprise*** *is a system of strategic planning, coordination, and implementation of measures to minimize the negative impact of the enterprise on the*

environment, ensure compliance with environmental legislation and standards, reduce environmental risks, and promote the principles of sustainable development.

Field of application of the results. *The research findings can be used to improve theoretical approaches and develop effective strategies for managing the environmental safety of enterprises.*

Conclusions. *Thus, the environmental safety of an enterprise is an integral part of national security. The theoretical and definitive exposition of the categorical apparatus for managing the environmental safety of an enterprise is presented as follows:*

Safety *is a comprehensive state of absence of threats and risks that can cause harm to people, the environment, and property, which is ensured not only by reactive responses to potential threats but also by a proactive approach to ensuring safety through preventive measures and reducing the potential consequences of potential threats.*

Environmental safety of an enterprise *is a complex state in which the activities of the enterprise do not violate the self-regulation ability of natural ecosystems, ensure the preservation of biodiversity and climate, avoid the creation of new environmental risks, reduce the negative impact of anthropogenic factors on the environment, and ensure the safety and health of the population.*

Management of the environmental safety of an enterprise *is a system of strategic planning, coordination, and implementation of measures to minimize the negative impact of the enterprise on the environment, ensure compliance with environmental legislation and standards, reduce environmental risks, and promote the principles of sustainable development.*

Keywords: *security, national security, enterprise security, environmental security, environmental security of enterprise, enterprise environmental security management.*

JEL Classification: *M110, O130, Q200.*

Актуальність теми дослідження. Сучасні вимоги до підприємств передбачають дотримання екологічних норм та стандартів з метою забезпечення не лише безпеки життя та здоров'я населення, а й збереження навколишнього природного середовища. Такий підхід є необхідною умовою для сталого розвитку бізнесу та забезпечення економічної стійкості підприємств у довгостроковій перспективі.

Постановка проблеми. Управління екологічною безпекою підприємств є однією з найбільш актуальних та складних проблем, з якими сьогодні стикаються бізнес-структури. З одного боку, компанії мають зацікавленість у максимальному збуті своїх товарів та послуг, з іншого боку, вони повинні відповідати вимогам державного законодавства та міжнародним рекомендаціям у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванню теоретико-методологічних та практичних аспектів управління екологічною безпекою підприємств присвячені праці таких вітчизняних вчених, як: О.І. Басараб, Є.С. Белаш, І.В. Бреславська, В.І. Данилевський, Г.М. Дрозд, О.О. Дроздова, М.І. Журба, І.П. Калініна та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених екологічній безпеці підприємств, питання про її роль та місце в загальній системі національної безпеки держави залишається об'єктом дискусії.

Метою статті є розробка теоретико-дефінітивної експозиції категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства.

Основними завданнями є: дослідження існуючих підходів до трактування сутності поняття «управління екологічною безпекою підприємства» та розробка на основі їх аналізу теоретико-дефінітивної експозиції категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства з урахуванням сучасних тенденцій та викликів сталого розвитку.

Методи дослідження. У статті було використано історичний підхід, системний підхід, методи аналізу та синтезу, дедукції, логічний метод, метод узагальнення, як основу дослідження.

Виклад основного матеріалу. «Безпека» є одним з важливих понять, що визначає стабільність та процвітання суспільства. Це фундаментальний феномен, який постійно перетворюється та адаптується до нових викликів, з якими зіткнулася людина протягом всієї своєї історії. Забезпечення безпеки стало завданням кожної країни та міжнародної спільноти, адже тільки в такому випадку можна говорити про ефективний розвиток та процвітання суспільства.

Безпека полягає у забезпеченні стану відсутності ризику або небезпеки для окремих людей, груп населення, держави та суспільства в цілому.

Ключовим аспектом безпеки є здатність забезпечувати належний рівень захисту від можливих ризиків, загроз та суперечностей. Ці аспекти є частиною життя та природного порядку. Ризики включають у себе можливість виникнення небезпеки, а загрози відображають внутрішній чи зовнішній фактори, які можуть поставити нашу безпеку під загрозу. Суперечності ж відображають протиріччя між різними цінностями, інтересами та потребами людей, які можуть призвести до конфліктів та небезпек. Таким чином, забезпечення безпеки вимагає здатності розрізняти та оцінювати ризики, загрози та суперечності, щоб ефективно протистояти їм та забезпечувати належний рівень захисту від них.

Для належного захисту від ризиків, загроз та суперечностей необхідний комплексний підхід, що включає науково-технічні, правові, економічні та соціальні аспекти. Систематичний моніторинг екологічної ситуації та аналіз ризиків допомагає виявляти та попереджувати можливі загрози для людей та довкілля. Для

ефективного управління ризиками та загрозами потрібно залучати до процесу прийняття рішень громадськість, науковців, галузевих експертів та урядових представників. Всі ці заходи допомагають забезпечити ефективний захист від ризиків, загроз та суперечностей, зберегти життя та здоров'я людей та навколишнє середовище для майбутніх поколінь.

Давньогрецький філософ Платон у своїй діалогічній розмові «Горгій» розглядав поняття безпеки у контексті політичної структури суспільства. Він стверджував, що безпека громадян залежить від справедливості влади, і що влада повинна діяти в інтересах всього суспільства: «якщо місто справедливе, то його громадяни живуть у безпеці і мають свободу; якщо ж місто несправедливе, то воно не може бути безпечним, а його громадяни живуть у страху та неволі»[1].

Платон у своїй трактації підкреслює важливість справедливості влади для забезпечення безпеки громадян та стабільності у суспільстві. Його погляди можуть бути корисними для аналізу сучасної політичної ситуації в країнах з різними формами влади.

Середньовічний мислитель Томас Аквінський розумів поняття безпеки у контексті релігії. У своїй праці «Сума теології» він стверджував, що безпека і справедливість можуть бути досягнуті лише тоді, коли люди слідкують за своїм духовним розвитком і дотримуються релігійних принципів [2].

Важливість релігійних принципів для забезпечення безпеки та стабільності можна використовувати при аналізі культурних та релігійних вимірів сучасних конфліктів.

У епоху Просвітництва, мудреці також звертали увагу на поняття безпеки. Так, Жан-Жак Руссо у своїй праці «Суспільний договір» висловлював думку, що завданням уряду є забезпечити безпеку кожному громадянину, і його влада повинна встановлювати правила та закони, які забезпечують цю безпеку, та рівність перед законом [3.

Він акцентував увагу, що безпека повинна бути забезпечена не лише у фізичному, але й у політичному та економічному сенсі.

За трактуванням Руссо безпека є важливою складовою функції уряду, і він покладає на уряд відповідальність за забезпечення безпеки та рівності перед законом. Це відображає сучасні принципи демократичного управління, де влада є зобов'язана діяти в інтересах громадян та забезпечувати їхню безпеку.

У XIX столітті дослідники продовжували розглядати поняття безпеки в контексті соціального розвитку. Карл Маркс у своїй праці «Капітал» наголошував, що безпека повинна бути забезпечена не лише для окремих громадян, але й для всього суспільства в цілому. Вчений стверджував, що безпека може бути досягнута лише тоді, коли громадяни мають доступ до рівних можливостей та ресурсів [4].

Таке трактування безпеки відповідає ідеї соціальної справедливості та рівності, а також висуває вимогу до урядів та політичних лідерів забезпечувати рівний доступ до можливостей та ресурсів усім громадянам, щоб забезпечити безпеку та процвітання суспільства в цілому.

У XX столітті поняття безпеки набуло складнішого та багатограннішого значення порівняно з попередніми століттями.

Ханс Моргентау підкреслював, що безпека полягає в забезпеченні відсутності будь-яких загроз і викликів з боку зовнішнього середовища, таких як війни, конфлікти, економічні кризи, екологічні катастрофи. У своїх працях він досліджував роль безпеки в міжнародних відносинах та її вплив на зовнішню політику держав [5].

Вчений віддавав перевагу реалістичному підходу до безпеки, який покладає найбільший акцент на державну безпеку та інтереси держави. Він вважав, що держави повинні дбати про збереження своєї безпеки шляхом забезпечення балансу сил та збереження миру.

У XXI столітті поняття безпеки значно розширилося. Традиційні аспекти військової, економічної та особистої безпеки продовжують бути важливими, але з'явилися нові виклики, та підходи до їх вивчення.

Брюс Шнайер та Річард Кларк звертають увагу на тому, що кібербезпека є необхідною складовою національної безпеки та вимагає співпраці різних секторів та держав, а також, що захист критичних інфраструктур є особливо важливим у забезпеченні кібербезпеки [6, 7].

Крім того, вони зазначають, що захист критичних інфраструктур є особливо важливим у контексті забезпечення кібербезпеки. Це вимагає забезпечення належного рівня захисту від кібератак та розробки ефективних механізмів виявлення та реагування на потенційні загрози.

Марта Кулендер і Аудрі Курт присвятили свої дослідження проблемам безпеки від тероризму. Вони зосереджують свою увагу на аналізі мотивацій терористів, їхніх стратегій, технік і тактик, а також розробці ефективних методів боротьби з тероризмом [8, 9].

Їхні дослідження сприяють розробці ефективних методів боротьби з тероризмом, які передбачають не тільки використання військових засобів, а й економічні, політичні та соціальні заходи. Наприклад, діалог між культурами та релігійними групами, вдосконалення законодавства, розвиток соціальних програм для профілактики радикалізації, збільшення інформаційної безпеки.

Річард Орбелл та Раджешваран Раманан досліджують питання космічної безпеки. Орбелл зосереджується на питаннях безпеки у зв'язку зі збільшенням кількості космічних об'єктів, що обертаються навколо Землі, в той час, як Раманан досліджує космічну безпеку з погляду захисту від потенційних загроз, що можуть виникнути у разі збройного конфлікту. В обох дослідниках виникає дуже важлива тема про важливість захисту космічних інфраструктур від кібератак та захисту від сонячних бурь [10, 11].

Дослідження Річарда Орбелла та Раджешварана Раманана підкреслюють важливість захисту космічної інфраструктури від кібератак та інших загроз, таких як сонячні бурі та збройний конфлікт. Це може включати розробку нових технологій та методів захисту, а також співпрацю між різними країнами та секторами для забезпечення космічної безпеки.

Майкл Мендельсон у своїй праці «The Economics of Climate Change: The Stern Review» розглядає економічні результати зміни клімату та ризики для безпеки людей та майна. В ній досліджуються економічні наслідки зміни клімату, такі як вплив на здоров'я, сільське господарство, водні ресурси та економіку в цілому, а також пропонуються різні стратегії зменшення ризиків та збільшення стійкості до зміни клімату [12].

Реалізація стратегій зменшення ризику зміни клімату може допомогти зменшити наслідки зміни клімату та забезпечити більш стійку економіку та більш безпечне життя для людей. Однак, для досягнення цих цілей необхідно значно збільшити інвестиції в енергоефективність та відновлювану енергетику, а також зменшити викиди парникових газів.

Джон Браунілл зосереджується на дослідженні питань безпеки сталого розвитку. Він зазначає, що екологічна безпека є важливим фактором для досягнення сталого розвитку, а нерівність між країнами в умовах глобалізації може призвести до загострення проблем екологічної безпеки та загроз для сталого розвитку [13].

Браунілл підкреслює важливість екологічної безпеки для досягнення сталого розвитку та необхідність співпраці між країнами. Він рекомендує інклюзивний підхід до планування та впровадження стратегій сталого розвитку з урахуванням інтересів всіх стейкхолдерів.

Ханс Йонас у своїй праці «Принцип відповідальності: від моралі до техніки» стверджує: «в кожній епосі людство по-новому визначається через свої власні здібності та через свої ставлення до засобів та до світу, з яким воно має справу. Спосіб, у який ми впорядковуємо світ, теж визначає нашу безпеку. Наслідком нашого способу життя та використання природних ресурсів є певні загрози, які можуть підірвати нашу безпеку та майбутнє нашої цивілізації» [14].

Йонас акцентує увагу на важливості відповідального ставлення до природних ресурсів та потреби змінити наш спосіб життя, щоб зберегти безпеку нашої цивілізації та майбутніх поколінь.

Українські вчені трактують поняття безпеки як стан відсутності загроз для життя, здоров'я, свободи, прав і інтересів людини (О. Ходаківський, В. Дубовик), а також як стан стійкості та захищеності від можливих негативних впливів з зовнішнього середовища (М. Чумак, М. Ільченко). Окрім того, науковці підкреслюють важливість національної безпеки, що охоплює захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів (І. Швайка, О. Завгородній).

Науковий підхід Олександра Ходаківського до поняття безпеки відображений у його праці «Забезпечення безпеки людини в глобальному світі». Вчений трактує безпеку як стан відсутності загроз для життя, здоров'я, свободи, прав та інтересів людини. Він також підкреслює важливість збереження екологічної безпеки та захисту від техногенних та природних катастроф, які можуть загрожувати життю та здоров'ю людей [15].

Ходаківський розглядає безпеку як комплексний поняття, яке включає в себе не лише захист від прямих загроз життю та здоров'ю людей, а й екологічну безпеку та захист від природних та техногенних катастроф.

Володимир Дубовик розглядає безпеку як універсальне поняття у своїй праці «Безпека людини: поняття та зміст». Він підкреслює, що безпека охоплює різні аспекти людського життя, включаючи фізичну, соціальну, економічну та екологічну безпеку, і є пов'язана зі станом взаємодії людини з навколишнім середовищем та іншими людьми. Науковець зазначає, що безпека пов'язана зі ступенем взаємодії суспільства в цілому, тому розв’язання питань безпеки вимагає спільних зусиль усіх громадян і держави загалом [16].

Дубовик підходить до безпеки як до складного та багатовимірного поняття, яке вимагає спільних зусиль всіх членів суспільства. Його трактування безпеки надає значення різноманітним аспектам людського життя та в тому числі і необхідність співпраці між державами та громадянами для забезпечення безпеки в глобальному світі.

Михайло Чумак вважає, що безпека повинна бути орієнтована на захист національних інтересів, включаючи екологічні. Він підкреслює, що в умовах глобалізації світової економіки та міжнародної політики, національна безпека відповідно повинна забезпечувати стійкість та захищеність національних економічних та екологічних інтересів [17].

Таке трактування безпеки Михайла Чумака є важливим, оскільки забезпечення національної безпеки є важливим завданням будь-якої держави, і вимагає комплексного підходу та співпраці всіх секторів суспільства. Однак, варто зазначити, що такий підхід може викликати конфлікти між різними країнами та їх інтересами, тому вирішення питань національної безпеки вимагає балансування різних факторів та співпраці на міжнародному рівні.

Микола Ільченко бачить безпеку як здатність суспільства відновлюватись та функціонувати після кризових ситуацій, включаючи негативні впливи з зовнішнього середовища. Він вважає, що безпека повинна бути орієнтована на запобігання кризових ситуацій та забезпечення стійкості суспільства в умовах невизначеності та нестабільності в зовнішньому середовищі [18].

Це може бути досягнуто шляхом запобігання кризових ситуацій, зокрема, через управління ризиками, планування та підготовку до можливих криз, а також збереження та ефективного використання природних ресурсів.

Ігор Швайка у своїх дослідженнях підкреслює, що національна безпека є складовою частиною загальної безпеки, і є необхідним фактором для забезпечення стійкого розвитку держави [19].

Швайка наголошує на необхідності забезпечення національної безпеки як одного з основних факторів стійкого розвитку держави. При цьому, його трактування не вдається до конкретизації складових частин національної безпеки або конкретних заходів, які мають бути прийняті для забезпечення національної безпеки.

Олександр Завгородній вважає, що національна безпека залежить від стабільності кордонів та недоторканності території держави, і захист цих елементів є ключовим завданням держави в забезпеченні своєї безпеки [20].

З таким підходом до трактування безпеки, можна зрозуміти, що зовнішній агресор, порушуючи територіальну цілісність держави, ставить під загрозу її національну безпеку. Таким чином, захист кордонів і території є важливим компонентом національної безпеки.

Проте, це трактування може бути критиковано, оскільки безпека не обмежується лише територією держави. Наприклад, зміни в глобальному екологічному середовищі, пандемії, кібератаки та інші проблеми, які не мають прямого зв'язку з територією держави, також можуть становити загрозу національній безпеці. Отже, таке трактування безпеки може бути вузьким і не повністю відображати сучасні виклики, які стоять перед державою у забезпеченні своєї безпеки.

Валерій Андрєєв розглядає безпеку як комплексну категорію, що включає безпеку людини, суспільства, держави та міжнародної безпеки. За його думкою, безпека людини передбачає забезпечення її прав та свобод, максимальний захист від негативних впливів зовнішнього середовища та можливість самореалізації [21].

Таке трактування безпеки підкреслює важливість людського фактору у системі безпеки. За цим підходом, безпека не може бути забезпечена, якщо не забезпечені права та свободи людини, яка є основною одиницею суспільства. Андрєєв вважає, що держава повинна створювати умови для самореалізації людини, забезпечувати її безпеку та захист від негативних впливів.

Безпека є важливою складовою будь-якої стабільної та успішної суспільної системи. Основні види безпеки – це безпека держави та безпека особистості. Безпека держави визначається здатністю держави забезпечувати захист від зовнішніх загроз, відстоювати територіальну цілісність, зберігати владу та контроль над своїми ресурсами та територією. Іншим важливим аспектом безпеки держави є захист внутрішньої стабільності та забезпечення законності в суспільстві.

З іншого боку, безпека особистості передбачає забезпечення захисту прав та свобод людини, які гарантовані конституцією та законами країни. Це включає право на життя, свободу від насильства та дискримінації, право на свободу слова та думки, право на освіту та медичну допомогу, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Безпека особистості також пов'язана з економічною, соціальною та екологічною безпекою, що включає доступ до роботи, освіти та здоров'я, а також захист від бідності та соціальної відчуженості, захист від забруднення навколишнього середовища.

Питання забезпечення безпеки держави є однією з найактуальніших тем в політичній науці та державному управлінні. Це питання стосується не лише захисту територіальної цілісності держави, але й здатності держави відстоювати свої національні інтереси на міжнародній арені, забезпечення економічної, соціальної та екологічної стабільності, захисту прав і свобод громадян. Розуміння та ефективне забезпечення безпеки держави є важливим завданням для державних лідерів та політичних діячів у сучасному світі, де загрози для національної безпеки можуть мати різний характер та походити як від зовнішніх, так і внутрішніх джерел.

Оскільки науковці мають різні підходи до дослідження проблем безпеки держави, їхні трактування цього поняття можуть відрізнятись залежно від наукової парадигми, яку вони використовують. У зв'язку з цим, ми розглянемо основні підходи до розуміння цієї концепції.

Згідно з мілітарним підходом, безпека держави пов'язана зі здатністю забезпечити свою військову оборону та захист від зовнішньої агресії.

Одним з провідних представників цього підходу є Клаус Ноубер, який вважав, що безпека держави залежить від її військової потужності та здатності до стратегічного планування [22].

Проте варто зазначити, що трактування Клауса Ноубера є обмеженим, оскільки воно не враховує сучасних викликів та загроз безпеці, які змінюються залежно від політичної, економічної, соціальної та технологічної ситуації в світі. Сучасні виклики безпеці також включають кібербезпеку, біологічні загрози, тероризм, зміну клімату та інші фактори, які можуть впливати на безпеку держави та її громадян.

Політичний підхід визначає безпеку держави як здатність державного устрою зберігати стабільність та ефективність управління внутрішніми справами та здійснювати зовнішню політику.

За словами Кеннета Уолца, безпека держави залежить від здатності до ефективного управління, стабільності демократичного процесу та захисту прав і свобод громадян [23].

Кеннет Уолц розглядає безпеку держави в контексті демократії та управління. За його думкою, ефективне управління є ключовим фактором для забезпечення національної безпеки, оскільки воно дозволяє державі адекватно реагувати на зовнішні виклики та кризові ситуації.

Економічний підхід розглядає безпеку держави як здатність до забезпечення економічного добробуту, конкурентоспроможності та стійкості на міжнародних ринках.

Представниками цього підходу є Джозеф Най, який вважав, що безпека держави залежить від її здатності до ефективної економічної політики та створення ринку [24].

Таким чином, безпека держави пов'язана з її економічним розвитком і створенням стабільного ринку. Але, слід зазначити, що це трактування не враховує інших аспектів безпеки, таких як військова потужність, захист прав та свобод громадян, стабільність демократичного процесу тощо. Отже, хоча економічна стійкість може бути важливою складовою безпеки, вона не може бути розглянута як єдиний визначальний фактор безпеки держави.

Соціальний підхід визначає безпеку держави як здатність до забезпечення соціальної стабільності, рівноправності та добробуту громадян. За такого підходу, безпека держави пов'язується зі здатністю держави забезпечувати максимальний рівень задоволення потреб населення, забезпечення соціального захисту, доступності освіти та медичних послуг. Зокрема, таке розуміння безпеки держави висвітлено у працях відомих українських науковців, таких як Ігор Слюнько та Микола Рибальченко.

Ігор Слюнько у своїй праці «Соціальна безпека: концептуальні основи» визначає безпеку держави як стан, у якому забезпечується задоволення основних потреб населення, збереження соціальної стабільності та здійснення прав і свобод громадян. За його словами, безпека держави залежить від розвитку соціально-економічної сфери, адекватності рівня соціального захисту та доступності освіти та медичних послуг [25].

Такий підхід до визначення безпеки держави відображає нові реалії сучасного світу, де економічний та соціальний розвиток держави стають все більш важливими складовими безпеки. Водночас, такий підхід також вимагає більш комплексного управління державою, зосередженого не лише на військовій та політичній безпеці, а й на розвитку соціально-економічної сфери та соціальному захисті населення.

Микола Рибальченко у своєму дослідженні «Соціальна безпека в Україні: виклики та шляхи подолання», визначає безпеку держави як стан, у якому забезпечується здатність громадян до самореалізації та максимального задоволення основних потреб. За словами науковця, таке розуміння безпеки держави пов'язане зі здатністю держави до забезпечення соціальної справедливості, економічного зростання та збереження рівня екологічної безпеки [26].

Таке трактування враховує потреби та інтереси людей і покладає відповідальність за безпеку держави на її здатність задовольняти ці потреби. Проте, в цьому трактуванні можна помітити відсутність чіткої згадки про важливість захисту території держави та її кордонів, а також про міжнародну безпеку. Тому, це трактування може бути корисним для розуміння внутрішньої безпеки, але потребує доповнення іншими аспектами безпеки держави.

Екологічний підхід до визначення поняття безпеки держави базується на забезпеченні екологічної безпеки, тобто стану довкілля, що не завдає шкоди здоров'ю людини та природі. За цим підходом безпека держави пов'язана з забезпеченням екологічної стійкості, збереженням біорізноманіття, охороною природних ресурсів та використанням екологічно чистих технологій.

Екологічна безпека та національна безпека держави взаємопов'язані та взаємозалежні. З одного боку, забезпечення екологічної безпеки є необхідною умовою забезпечення національної безпеки, оскільки погіршення екологічної ситуації може призвести до загрози здоров'ю та життю людей, економічної та соціальної нестабільності, а також порушення безпеки держави у зовнішніх відносинах. З іншого боку, національна безпека може впливати на стан екологічної безпеки через прийняття відповідних законів, нормативно-правових актів та політики в цій сфері, а також фінансову підтримку наукових досліджень та проєктів, спрямованих на захист довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

Роберт Каплан розглядає безпеку держави як залежність від екологічного капіталу. Він стверджує, що безпека держави пов'язана не лише з військовою міццю та економікою, але й з екологічними ресурсами, такими як вода, ґрунти, повітря та природні ресурси, які є необхідними для життя людей. Вчений вважає, що недостатнє управління екологічним капіталом може призвести до екологічної катастрофи та загрози безпеці держави [27].

Трактування Роберта Каплана виокремлює значення екологічного капіталу для безпеки держави та підкреслює, що недостатнє управління екологічним капіталом може мати негативний вплив на безпеку держави. Його підхід сприяє розумінню того, що безпека держави пов'язана не тільки з військовими та економічними аспектами, але і з охороною довкілля та сталим розвитком.

Ігор Ліхно та Михайло Нечипорук визначають екологічну безпеку держави як концепцію, що пов'язана зі збереженням природних ресурсів та екологічної рівноваги, забезпеченням стійкого розвитку економіки, попередженням екологічних криз та забезпеченням належного рівня життя населення [28].

У своєму трактуванні Ліхно та Нечипорук звертають увагу на необхідність створення стійкого розвитку економіки та забезпечення стійкості природних ресурсів, які є необхідними для життя населення.

Безпека підприємств є частиною загальної безпеки держави, і пов'язана з її економічною, соціальною та екологічною безпекою. Її контекст полягає в забезпеченні діяльності суб’єктів господарювання в рамках закону та з урахуванням соціально-економічних та екологічних інтересів держави.

Л. П. Загородній визначає безпеку підприємства як функціональний підхід до управління ризиками. Згідно з її підходом, безпека підприємства є функцією, яка забезпечує захист його ресурсів та діяльності від різних загроз та ризиків. Цей підхід враховує, що безпека є важливим елементом управління підприємством, а не окремою функцією. Науковець підкреслює, що безпека повинна бути інтегрована в усі процеси та функції підприємства, щоб забезпечити його стійкість та ефективність в умовах змін та невизначеності [29].

Такий підхід передбачає, що безпека підприємства є функцією, яка має бути врахована при прийнятті управлінських рішень на всіх рівнях підприємства, від стратегічного до оперативного.

В.П. Корольов розглядає безпеку підприємства як системний підхід до управління ризиками та забезпечення стійкості підприємства. Він підкреслює, що безпека підприємства є складною системою, що складається з багатьох елементів, включаючи технічні, економічні, соціальні та організаційні аспекти [30].

Безпека підприємства має бути визначена і реалізована через систему управління ризиками, яка забезпечує постійний моніторинг, оцінку та керування ризиками.

В.М. Богатирьов вивчає безпеку підприємства як нормативно-правовий підхід, який базується на законодавчих та інших нормативних актах, що регулюють питання безпеки на підприємствах [31].

Ця методика передбачає, що безпека підприємства гарантується шляхом виконання нормативно-правових вимог, що регулюють питання безпеки праці, охорони здоров'я, пожежної безпеки, охорони довкілля та інших факторів, що можуть впливати на безпеку підприємства.

Однак, важливо підкреслити, що цей підхід не є достатнім для забезпечення повної безпеки підприємства, оскільки він не враховує багато факторів, які можуть впливати на безпеку підприємства, такі як соціально-економічні та організаційні аспекти діяльності підприємства.

О.П. Рогоза визначає безпеку підприємства як інтегрований підхід, що передбачає комплексне розглядання безпеки в контексті різних аспектів діяльності підприємства [32].

Згідно з цим підходом, безпека підприємства повинна розглядатися в контексті організаційної культури, рівня технологічного розвитку, соціально-економічного середовища, взаємовідносин зі споживачами та іншими аспектами діяльності підприємства, для зменшення ризиків та забезпечення стійкого розвитку.

Ю.В. Хрулев розглядає безпеку підприємства як превентивний підхід, що передбачає забезпечення безпеки шляхом запобігання можливим небезпечним ситуаціям заздалегідь [33].

Безпека підприємства повинна базуватись на системі запобігання ризикам та небезпекам, в тому числі шляхом проведення аналізу ризиків, ідентифікації потенційних небезпек та розробки відповідних заходів для їх запобігання.

В.В. Бекін визначає безпеку підприємств як ризикоорієнтований підхід, що передбачає ідентифікацію, аналіз та управління ризиками, пов'язаними з діяльністю підприємства [34].

Основою безпеки підприємства має бути розуміння та управління ризиками, які можуть виникнути внаслідок діяльності підприємства. Це передбачає ідентифікацію потенційних ризиків, їх оцінку та управління ними, включаючи прийняття заходів для їх запобігання та зменшення наслідків в разі їх реалізації.

Важливим елементом забезпечення безпеки діяльності підприємства є класифікація видів безпеки підприємства. В залежності від конкретної галузі та особливостей діяльності підприємства, види безпеки можуть бути різними.

О.В. Коробков у своїй книзі «Безпека життєдіяльності» класифікує види безпеки залежно від впливу на підприємство і виділяє наступні категорії [35]:

- Техногенна безпека – запобігання небезпек, що виникають на підприємстві внаслідок використання технологій, устаткування та матеріалів, що можуть стати причиною аварій, катастроф, пожеж та інших негативних наслідків.
- Економічна безпека – забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства, захистом його від зовнішніх та внутрішніх загроз, збереженням і розвитком власності та інвестицій.
- Природоохоронна безпека – запобігання забрудненню навколишнього середовища на підприємстві та в його навколишній території, зниженню впливу виробництва на природу і збереженню ресурсів.
- Політична безпека – збереження стабільності та безпеки на підприємстві в умовах зміни соціально-політичної ситуації, конфліктів та інших загроз з боку політики.

О.М. Петренко у своїй праці «Безпека підприємства: теорія і практика» виділяє наступні категорії безпеки залежно від об'єкта захисту [36]:

- Інформаційна безпека – захист інформації від несанкціонованого доступу, використання, розголошення.
- Матеріально-технічна безпека – забезпечення надійності, стійкості та безперебійності функціонування матеріальних та технічних ресурсів підприємства.
- Фінансова безпека – забезпечення стійкості фінансово-господарської діяльності підприємства, захисту від злочинних дій та економічних ризиків.
- Персональна безпека – захист життя та здоров'я працівників підприємства від травм, нещасних випадків, професійних захворювань.

Кожна з цих категорій відображає певний аспект безпеки підприємства та її важливість для успішної та безпечної роботи підприємства. Забезпечення безпеки в цих чотирьох аспектах допоможе знизити ризики та підвищити ефективність роботи підприємства.

М.В. Шульга в своїй науковій роботі «Управління безпекою життєдіяльності підприємства» класифікує види безпеки підприємства залежно від ступеня вразливості до ризиків на наступні категорії [37]:

- Техногенна безпека – ризики, які виникають в результаті технічної діяльності підприємства і можуть мати негативний вплив на життя та здоров'я людей, довкілля, майно та інші матеріальні цінності.
- Екологічна безпека – ризики, які виникають в результаті впливу підприємства на довкілля та можуть мати негативні наслідки для природних ресурсів, здоров'я людей та інших живих організмів.
- Фінансово-економічна безпека – ризики, які виникають в результаті фінансово-економічної діяльності підприємства і можуть мати негативний вплив на фінансове становище підприємства, його інвесторів, партнерів та інших зацікавлених сторін.

- Інформаційна безпека – ризики, які виникають в результаті некоректної обробки та захисту інформації, що є важливою складовою діяльності підприємства, і можуть мати негативні наслідки для бізнесу, конфіденційності даних, репутації та інших аспектів діяльності підприємства.

О.М. Барабаш в своїй книзі «Безпека життєдіяльності підприємств» класифікує види безпеки залежно від галузі діяльності на наступні категорії: безпека в енергетиці; безпека в харчовій промисловості; безпека в автомобілебудуванні; безпека в хімічній промисловості [38].

Кожна з цих галузей має свої особливості та потенційні ризики, які можуть впливати на безпеку підприємства. Таким чином, забезпечення безпеки на підприємствах цих галузей вимагає спеціального підходу та заходів з мінімізації ризиків.

О.І. Заєць в своїй праці «Управління ризиками на підприємстві» запропонував класифікацію видів безпеки підприємства від взаємодії з іншими підприємствами та галузями на наступні категорії [39]:

- Безпека виробництва та технічна безпека.
- Безпека перевезень та транспортна безпека.
- Безпека інформаційних технологій та кібербезпека.
- Безпека енергопостачання та енергетична безпека.
- Безпека міжнародної діяльності та зовнішньоекономічна безпека.
- Безпека управління та організаційна безпека.
- Екологічна безпека.

Ця класифікація розглядає безпеку підприємства з ширшої перспективи, враховуючи взаємодію підприємства з іншими галузями та соціальну відповідальність.

Забезпечення сталого розвитку, захист довкілля та збереження природних ресурсів є важливими завданнями для забезпечення екологічної безпеки підприємства як складової національної безпеки країни. Надмірне забруднення навколишнього середовища, зниження якості повітря, води та ґрунту, використання небезпечних хімічних речовин можуть негативно вплинути на здоров'я громадян, знизити економічний потенціал країни та призвести до загроз національній безпеці.

Згідно з загальним підходом до терміну «екологічна безпека», основний акцент робиться на здатності забезпечити сталість та розвиток екосистем, що забезпечують здоров'я та добробут людей, із застосуванням екологічно безпечних технологій та методів. Основний зміст цього трактування полягає у забезпеченні збалансованого використання ресурсів та запобіганні забрудненню навколишнього середовища та екологічних криз.

Екологічна безпека є однією з ключових глобальних цілей, яку Організація Об’єднаних Націй (ООН) визначила в рамках своїх Стратегічних цілей сталого розвитку на період до 2030 року, які були ухвалені в 2015 році.

Організації Об'єднаних Націй зазначає, що «екологічна безпека» – це здатність забезпечувати сталість екосистем, зберігаючи їх природний баланс та здатність відновлюватись після відновлення збитків, що запобігає шкідливому впливу людської діяльності та забезпечує сталість розвитку [40].

Ознаки екологічної безпеки згідно ООН можуть включати [40]:

- Збереження біорізноманітності: збереження різноманіття видів та екосистем, що забезпечує життєву підтримку всього живого на планеті.
- Збереження природних ресурсів: забезпечення раціонального використання природних ресурсів, таких як вода, повітря, ліси, ґрунти, мінерали та інші.
- Забезпечення безпеки харчування: забезпечення доступу до безпечної та здорової їжі, зменшення використання хімічних добрив, пестицидів та інших шкідливих речовин у вирощуванні продуктів.
- Забезпечення безпеки водних ресурсів: забезпечення доступу до чистої питної води та зменшення забруднення водних ресурсів.
- Зменшення викидів забруднюючих речовин: зменшення викидів газів та інших забруднюючих речовин у повітря, що призводить до зміни клімату та інших негативних наслідків для здоров'я та довкілля.
- Забезпечення екологічної безпеки природних катастроф: підготовка до природних катастроф та реагування на них з метою зменшення втрат життя та майна.
- Забезпечення здорового довкілля: зменшення впливу шкідливих речовин на здоров'я людини та довкілля.
- Збільшення екологічної свідомості: підвищення рівня знань та розуміння людьми про проблеми довкілля та їхні наслідки, що сприяє збільшенню свідомого підходу до взаємодії з природою.
- Забезпечення сталого розвитку: забезпечення розвитку людського суспільства без шкоди для довкілля та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.
- Міжнародне співробітництво: співпраця між державами з метою зменшення впливу глобальних проблем довкілля та забезпечення екологічної безпеки на міжнародному рівні.

Ці ознаки є ключовими для забезпечення екологічної безпеки, тому що вони сприяють збереженню природних ресурсів та здоров'я людей, а також допомагають попереджати небезпеки, пов'язані з деградацією довкілля.

Також, Організація Об'єднаних Націй (ООН) визначає наступні функції екологічної безпеки [40]:

- Захист здоров'я людей і тварин: забезпечення безпечного середовища для життя і здоров'я людей та тварин.
- Збереження біологічного різноманіття: збереження різноманітності живих організмів і їх середовища.
- Захист клімату: захист клімату шляхом зменшення викидів газів, що сприяють глобальному потеплінню.

- Забезпечення стійкого розвитку: забезпечення стійкого використання природних ресурсів та забезпечення їх продуктивності на майбутнє.

- Захист від надзвичайних ситуацій: захист від природних катастроф, таких як повені, зливи, землетруси, та інших надзвичайних ситуацій, які можуть пошкодити довкілля та природні ресурси.

- Захист від загроз безпеці: забезпечення захисту від можливих загроз для національної та міжнародної безпеки, пов'язаних з екологічними проблемами, такими як екологічні кризи, торгівля незаконними відходами, недостатня якість продуктів харчування та інші.

Ці функції визначаються з метою забезпечення безпеки та добробуту людей, збереження природних ресурсів та підтримки сталого розвитку. Їх реалізація є важливим завданням для всіх країн та громадян світу, оскільки стан довкілля безпосередньо впливає на якість життя та добробут населення.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), підкреслює, що «екологічна безпека» – це здатність забезпечити сталість та розвиток екосистем, що забезпечують здоров'я та добробут людей, із застосуванням екологічно безпечних технологій та методів [41].

За визначенням Європейської комісії, «екологічна безпека» – це здатність забезпечувати сталість екосистем, зберігаючи їх природний баланс та здатність відновлюватись після відновлення збитків, запобігаючи шкідливому впливу людської діяльності [42].

Це визначення зосереджується на збереженні сталості екосистем та їх природного балансу, зокрема на їх здатності відновлюватись після відновлення збитків. Визначення також підкреслює значення запобігання шкідливого впливу людської діяльності на екосистеми.

Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) визначає екологічну безпеку як здатність забезпечити сталість екосистем, що забезпечують здоров'я та добробут людей, а також захист екосистем від шкідливого впливу людської діяльності, в тому числі запобігання забрудненню та управління природними ресурсами [43].

Це визначення підкреслює важливість запобігання забрудненню та управління природними ресурсами для забезпечення екологічної безпеки та акцентує на сталості екосистем, що забезпечують здоров'я та добробут людей, а також на захисті екосистем від шкідливого впливу людської діяльності, включаючи запобігання забрудненню та управління природними ресурсами.

Еколого-соціальний підхід до визначення поняття «екологічна безпека» передбачає розгляд цього поняття як комплексного, що включає не лише екологічні, але й соціальні аспекти. Відповідно до даного підходу, екологічна безпека розглядається як здатність суспільства забезпечувати сталість екосистем та їх ресурсів, забезпечуючи при цьому економічний та соціальний розвиток населення.

М. І. Корольчук стверджує, що «екологічна безпека» – це здатність суспільства до збереження життєдіяльності людей, стійкості природних екосистем та досягнення економічного і соціального розвитку на основі природних ресурсів [44].

За таким підходом, екологічна безпека забезпечує стійкість природних екосистем, що може включати збереження різноманітності видів, збереження природних ландшафтів і біосферних заповідників, запобігання виснаженню природних ресурсів і збереження водних ресурсів. Крім того, визначення підкреслює важливість економічного і соціального розвитку, що залежить від природних ресурсів, але має бути здійснений таким чином, щоб не порушувати баланс природних екосистем та запобігати шкідливому впливу людської діяльності на довкілля.

С. І. Воронцов зазначає, що «екологічна безпека» – це сталість біосфери та здоров'я населення при забезпеченні економічного і соціального розвитку [45].

Такий підхід може вказувати на важливість забезпечення рівноваги між розвитком та збереженням природних ресурсів і екосистем, а також на важливість забезпечення здоров'я та добробуту населення в контексті екологічної безпеки.

Геополітичний підхід до визначення поняття «екологічна безпека» ґрунтується на розгляді взаємозв'язків між екологічною безпекою та геополітичними процесами. В цьому підході розглядається вплив факторів геополітичного характеру на стан екологічної безпеки, а також вплив стану екологічної безпеки на геополітичну ситуацію в регіоні.

За визначенням В.М. Галети, «екологічна безпека» – це забезпечення стійкого розвитку суспільства з урахуванням геополітичних інтересів, які визначаються географічним положенням та наявністю природних ресурсів [46].

Трактування В.М. Галети, з одного боку, акцентує увагу на необхідності забезпечення стійкого розвитку суспільства, а з іншого боку, вказує на те, що такий розвиток має бути здійснюваний з урахуванням геополітичних інтересів. Водночас, визначення не містить конкретних вказівок щодо того, яким чином необхідно забезпечувати екологічну безпеку, які аспекти необхідно враховувати та які ризики можуть виникнути при такому забезпеченні. Також визначення має деякий геополітичний підтекст, що може викликати дискусії щодо того, наскільки воно є об'єктивним та адекватним для різних країн та регіонів світу.

А. А. Тихомиров зазначає, що «екологічна безпека» - це забезпечення екологічної стійкості та ресурсної безпеки в країнах та регіонах, що мають важливе геополітичне значення для світової політики [47].

Трактування А.А. Тихомирова має геополітичний спрямування, яке відображається в акцентуванні уваги на важливості екологічної безпеки в країнах та регіонах з важливим геополітичним значенням. Водночас,

визначення також містить термін «екологічна стійкість», який підкреслює необхідність забезпечення збереження стану екологічних систем на тривалий період. Однак, акцент на геополітичній важливості може викликати заперечення у тих, хто вважає, що екологічна безпека має універсальний характер та повинна бути забезпечена всюди.

Природоохоронний підхід до визначення екологічної безпеки зосереджується на захисті природних екосистем, що забезпечує збереження біорізноманіття та природних ресурсів. Екологічна безпека визначається як стан екосистем та їх функцій, що забезпечує збереження природних ресурсів та біорізноманіття.

В. А. Соколов, зазначає, що «екологічна безпека» – це забезпечення сталості та раціонального використання природних ресурсів з метою збереження біорізноманіття та забезпечення екологічного балансу [48].

Даний підхід спрямований на захист екосистем та підтримання екологічного балансу, ніж на врахування геополітичних аспектів або економічних та соціальних інтересів. Водночас, зазначення про раціональне використання природних ресурсів можна трактувати як звернення до необхідності балансу між природними ресурсами та потребами суспільства в них, що може сприяти досягненню сталого розвитку.

Зважаючи на те, що екологічна безпека є складним і мультидисциплінарним поняттям, для її повного трактування необхідно брати до уваги як наукові, так і правові аспекти.

Визначення «екологічної безпеки» у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року стало важливим кроком у забезпеченні стійкого розвитку країни. Згідно з цією Декларацією, екологічна безпека є одним із самостійних напрямків національної політики. Таке визнання свідчить про те, що екологічна безпека має вирішальне значення для забезпечення національної безпеки та стійкого розвитку України [49].

У цьому документі екологічна безпека представлена як характеристика держави Україна: самостійно встановлювати порядок організації охорони природи на території Республіки та порядок використання природних ресурсів; мати свою національну комісію радіаційного захисту населення; мати право забороняти будівництво та припиняти функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці; дбати про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління; мати право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів.

В Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., екологічна безпека розглядається у декількох значеннях [50]:

- як мета правового забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємної умови сталого економічного та соціального розвитку України (ч. 1 Преамбули Закону);
- як складова державної екологічної політики, що спрямована на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів (ч. 2 Преамбули Закону);
- як одне із завдань законодавства про охорону навколишнього природного середовища (ст. 1 Закону);
- як ключовий принцип охорони навколишнього природного середовища (п. а та б ст. 3 Закону);
- як суб'єктивне екологічне право громадян (п. а ст. 9 Закону);
- як обов'язок громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища (п. б ст. 12 Закону);
- як мета управління в галузі охорони навколишнього природного середовища (ч. 5 с. 16 Закону);
- як окремий напрямок природоохоронної діяльності (Розділ XI Закону).

В ст. 50 зазначеного Закону екологічна безпека визначається як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [50].

Конституція України від 28 червня 1996 р. визначає забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. (ст. 16) та гарантує кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50) [51].

Екологічна безпека підприємств є важливою складовою екологічної безпеки держави, оскільки стан довкілля є основним фактором формування загального екологічного стану країни та сприяє досягненню загальної екологічної безпеки на рівні держави. З огляду на актуальність проблеми екологічної безпеки підприємств, українські науковці провели розгляд диференціації концепцій щодо її визначення.

В.І. Данилевський та І.М. Макаренко визначають екологічну безпеку підприємства з технічного підходу як стан і процеси функціонування технічних засобів, обладнання та іншого майнового комплексу, які забезпечують дотримання встановлених нормативно-правових вимог до стану навколишнього середовища та виключають загрози їх порушення [52].

Дане визначення підходить для оцінки технічної готовності підприємства до роботи в екологічно вразливих регіонах, де потенційні ризики можуть бути великими, а невиконання вимог законодавства може призвести до шкоди для навколишнього середовища. Проте, цей підхід не враховує інших важливих аспектів екологічної безпеки, таких як розумне використання ресурсів, збереження біорізноманіття та управління екосистемами.

Є.М. Гончаренко та О.Г. Шабловська розглядають екологічну безпеку підприємств з соціального підходу. Вони визначають екологічну безпеку підприємств як стан, при якому забезпечується високий рівень

безпеки для працівників, населення та природного середовища в результаті зменшення впливу підприємства на навколишнє середовище та забезпечення стійкого розвитку. Основний акцент при цьому робиться на впливі підприємства на людський фактор, зокрема на здоров'я працівників та мешканців території, де знаходиться підприємство [53].

Екологічна безпека повинна забезпечувати не лише дотримання екологічних норм та стандартів, а й забезпечувати здорове та безпечне для життя та здоров'я населення оточення підприємства. Врахування соціального аспекту визначення екологічної безпеки є важливим елементом у забезпеченні сталого розвитку підприємства та підвищенні його конкурентоспроможності на ринку.

О.О. Дроздова та О.В. Кравченко досліджують екологічну безпеку підприємства як стан забезпечення довкілля стійким функціонуванням, який забезпечує здатність екосистем до самовідновлення при можливій реалізації впливів з боку підприємства на них. Цей підхід є комплексним, оскільки враховує екологічний, економічний та соціальний аспекти взаємодії підприємства з довкіллям [54].

Такий підхід дає можливість оцінити вплив діяльності підприємства на довкілля та планувати його дії з метою забезпечення стійкого розвитку. Однак, у цьому підході може бути деяка неоднозначність, оскільки самовідновлення екосистем може займати значний час та не завжди гарантувати повне відновлення природного середовища.

Є.С. Белаш та О.М. Григоренко вивчають екологічну безпеку підприємства як ступінь відповідності підприємства екологічним вимогам та стандартам у певній галузі промисловості. Їх концепція ґрунтується на розумінні специфіки діяльності підприємств в певній галузі та врахуванні особливостей технологій та процесів, які використовуються в цій галузі. Таким чином, визначення екологічної безпеки підприємств згідно з галузевим підходом полягає в оцінці відповідності підприємства екологічним вимогам та стандартам, що характерні для певної галузі промисловості [55].

Таке визначення дозволяє врахувати особливості технологій та процесів, що використовуються в даній галузі промисловості, і забезпечити відповідність підприємства екологічним вимогам та стандартам, які характерні для цієї галузі.

С.В. Павлюк визначає екологічну безпеку підприємства як ступінь його відповідності вимогам та стандартам екологічного законодавства, а також здатності зберігати екологічну рівновагу та запобігати шкідливому впливу на довкілля [56].

Такий підхід важливий для підприємств, що мають значний вплив на навколишнє середовище та повинні дотримуватись встановлених норм та вимог. Однак, в рамках цього підходу можуть виникати ситуації, коли підприємство дотримується законодавчих вимог, але все ж тим самим завдає шкоди довкіллю. Тому, врахування динаміки екосистем та забезпечення сталого розвитку вимагає більш широкого та комплексного підходу до оцінки екологічної безпеки підприємств.

Т.О. Іваненко та І.М. Черевко розглядають екологічну безпеку підприємств як частину загальної екологічної безпеки регіону. Досліджуються такі аспекти як вплив підприємств на біорізноманіття, водні ресурси, повітря, ґрунти та інші елементи екосистем регіону. Для визначення екологічної безпеки підприємств застосовуються інструменти екологічного аудиту, аналізу впливу на довкілля та стратегічного планування розвитку регіону з урахуванням екологічних аспектів [57].

Такий підхід дозволяє забезпечити більш повне оцінювання екологічної безпеки підприємств та їх взаємодії з довкіллям, а також враховувати конкретні особливості регіону та його екосистем. Однак, при такому трактуванні екологічної безпеки підприємств необхідно враховувати, що діяльність підприємства може мати різний вплив на екосистеми різних регіонів, тому необхідно здійснювати оцінку впливу підприємства на конкретний регіон та його екосистему.

О.І. Басараб та О.П. Шеремета визначають екологічну безпеку підприємства як здатність підприємства використовувати ресурси природного середовища без втрат та зниження їх якості та кількості в майбутньому, забезпечуючи при цьому безпеку для людини та навколишнього середовища. Для досягнення екологічної безпеки підприємства, автори пропонують раціональне використання природних ресурсів, впровадження енергоощадливих технологій та процесів, зменшення викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище та збільшення використання вторинних сировинних матеріалів [58].

Концепція О.І. Басараб та О.П. Шеремета пропонує більш комплексний та стійкий підхід до визначення екологічної безпеки підприємства, що враховує не лише відповідність екологічним вимогам, а й здатність підприємства забезпечувати стале використання природних ресурсів та збереження екологічної рівноваги в майбутньому.

О.І. Ліхачова, В.М. Листопад та В.В. Попов досліджують екологічну безпеку підприємства як здатність до забезпечення сталого розвитку шляхом збереження екологічних ресурсів та зменшення впливу на довкілля, а також забезпечення високої ефективності використання природних ресурсів та екологічної безпеки виробництва [59].

Для досягнення екологічної безпеки підприємства пропонується зменшення впливу на довкілля, використання природних ресурсів в ефективний та стійкий спосіб та забезпечення сталого розвитку.

І.В. Бреславська та О.В. Кравченко, розглядають екологічну безпеку підприємства як здатність до управління ризиками, пов'язаними з його діяльністю, та до захисту від негативних впливів на навколишнє середовище [60].

У цьому контексті, екологічна безпека є одним з елементів управління ризиками підприємства, що дозволяє забезпечити стабільність та сталість його розвитку.

Г.М. Дрозд та І.П. Калініна зазначають, що екологічна безпека підприємства - це стан, в якому забезпечується узгодженість економічних, екологічних та соціальних інтересів, зменшуються ризики негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище та забезпечується збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь [61].

Згідно з Г.М. Дрозд та І.П. Калініна, основною метою є зменшення ризиків негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище та забезпечення узгодженості інтересів різних сторін, таких як власники, споживачі, працівники, держава, суспільство. Важливим аспектом є збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь, що підкреслює важливість сталого розвитку. Таке трактування сприймає екологічну безпеку як комплексне поняття, що враховує багатоаспектність діяльності підприємства та її вплив на навколишнє середовище та суспільство в цілому.

М.І. Журба та О.М. Крючек визначають процесний підхід до визначення екологічної безпеки підприємств як систему управління, що орієнтована на процес забезпечення екологічної безпеки підприємства. Вони рекомендують проводити аналіз та оцінку ризиків впливу підприємств на довкілля на кожному етапі технологічного процесу, визначати технологічні параметри, які можуть впливати на довкілля, та розробляти заходи з мінімізації цього впливу [62].

Це підхід дозволяє підприємствам усвідомлювати вплив своєї діяльності на навколишнє середовище і приймати конкретні кроки для забезпечення сталого розвитку та екологічної безпеки. Оцінка ризиків та розробка заходів для їх мінімізації є важливим елементом ефективної системи управління екологічною безпекою підприємства.

М.М. Кобильська та В.В. Ігнатенко розглядають екологічну безпеку підприємств на основі результативного підходу, який базується на оцінці досягнення результатів в екологічній діяльності підприємства. Згідно з цим підходом, екологічна безпека підприємства досягається тоді, коли досягається задана екологічна мета за певний період часу. Для оцінки досягнення результатів в екологічній діяльності підприємства використовуються показники екологічної ефективності, які повинні бути чіткими, вимірюваннями та порівнянними [63].

Підхід М.М. Кобильська та В.В. Ігнатенко можна вважати ефективним, оскільки він орієнтований на досягнення конкретної екологічної мети та використовує чіткі та вимірювані показники екологічної ефективності для оцінки рівня екологічної безпеки підприємства.

О.О. Квятковський запропонував використовувати для визначення екологічної безпеки підприємств практичні методики, такі як аудит дотримання законодавства у сфері охорони довкілля, аналіз впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище, а також інструменти екологічного менеджменту, які дозволяють підприємствам ефективно управляти своїми екологічними ризиками та зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище [64].

Використання аудиту дотримання законодавства у сфері охорони довкілля дозволяє підприємствам виявляти потенційні проблеми та ризики, пов'язані з їхньою діяльністю. Аналіз впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище допомагає встановити конкретні технологічні параметри, які можуть бути піддані оптимізації для зменшення негативного впливу на довкілля.

Інструменти екологічного менеджменту, такі як система стандартів ISO 14001 та інші, дозволяють підприємствам впроваджувати та вдосконалювати систему управління довкіллям, включаючи процеси планування, виконання, перевірки та коригування.

Л.Л. Петров визначив екологічну безпеку як стан екологічної системи, в якому забезпечується її стійкість та функціонування з урахуванням інтересів суспільства. Рівень екологічної безпеки повинен основуватись на вимірюванні показників стійкості екосистем та ризиків їх порушення. Також науковець розглядає економічний аспект екологічної безпеки та необхідність забезпечення екологічної безпеки на рівні держави та окремих підприємств [65].

Трактування Л.Л. Петрова відображає комплексний підхід до визначення екологічної безпеки, де враховуються екологічні, економічні та соціальні аспекти, а також важливість збереження стійкості екосистем та зменшення ризиків порушення екологічної безпеки на рівні держави та окремих підприємств.

Таким чином, різні вчені розглядають екологічну безпеку підприємства як систему заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу виробництва на довкілля та забезпечення сталості підприємства, здатність підприємства до збереження природних ресурсів та попередження негативних наслідків діяльності на довкілля та здоров'я населення, а також як комплекс заходів і методів, що мають на меті підвищення екологічної безпеки та зменшення негативного впливу підприємства на довкілля та здоров'я людей.

Основні складові екологічної безпеки підприємства включають моніторинг довкілля, забезпечення сталого розвитку, застосування екологічної аудиторії, введення екологічних стандартів та нормативів, раціональне використання природних ресурсів, захист атмосферного повітря, водних ресурсів та ґрунтів від забруднення, впровадження нових технологій та інновацій у виробництво.

Враховуючи різноманітність інтерпретацій даного поняття, важливо продовжувати дослідження та розробку комплексного підходу управління екологічною безпекою підприємств з метою підвищення ефективності їхньої діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку національної економіки та збереження природних ресурсів.

У цьому контексті у таблиці 1 автор пропонує власну теоретико-дефінітивну експозицію, яка буде використовуватися в подальшому дослідженні.

Таким чином, запропоноване визначення категорії «безпека» включає в себе не лише захист від потенційних загроз, але й проактивний підхід до їх запобігання та зменшення можливих наслідків. Дефініція «екологічна безпека» підкреслює значення збалансованого функціонування екосистем, збереження біорізноманіття та підтримання рівноваги клімату, що є важливим для забезпечення довготривалої життєздатності екосистем. Крім того, це трактування також відображає необхідність дії суспільства для захисту навколишнього середовища від нових екологічних загроз та мінімізації негативного впливу антропогенних факторів.

Дефініція «екологічна безпека підприємств» відображає сучасні підходи та враховує ключові аспекти, пов'язаних з екологічною безпекою підприємств. Перш за все, вона звертає увагу на те, що діяльність підприємств не повинна порушувати здатність природних екосистем до саморегулювання, що є дуже важливим для збереження екологічної рівноваги. Крім того, дефініція вказує на те, що діяльність підприємств повинна забезпечувати збереження біорізноманіття та клімату, що є ключовими компонентами екосистем.

Таблиця 1.Теоретико-дефінітивна експозиція категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства

Визначення
Безпека – це комплексний стан відсутності загроз та ризиків, що можуть призвести до шкоди людям, навколишньому середовищу та майновій власності, який забезпечується не лише реактивними заходами відповіді на потенційні загрози, але й проактивним підходом до забезпечення безпеки шляхом прийняття запобіжних заходів та зменшення можливих наслідків потенційних загроз.
Екологічна безпека – це комплексний стан екосистем, який включає їх здатність до збалансованого функціонування, збереження біорізноманіття, підтримання рівноваги клімату, а також здатність суспільства протидіяти новим екологічним загрозам та мінімізувати негативний вплив антропогенних факторів на навколишнє середовище.
Екологічна безпека підприємства – це комплексний стан, при якому діяльність підприємств не порушує здатності природних екосистем до саморегулювання, забезпечує збереження біорізноманіття та клімату, уникає створення нових екологічних ризиків, зменшує негативний вплив антропогенних факторів на навколишнє середовище та забезпечує безпеку та здоров'я населення.
Управління екологічною безпекою підприємств - це система стратегічного планування, координації та виконання заходів з мінімізації негативного впливу підприємства на довкілля, забезпечення дотримання вимог екологічного законодавства та стандартів, зниження екологічних ризиків та пропагування принципів сталого розвитку.

Джерело: розроблено автором

У зв'язку зі зростанням світової уваги до збереження біорізноманіття та зменшення впливу на клімат, підприємства все більше мають звертати увагу на екологічну безпеку та здійснюють заходи зменшення свого впливу на навколишнє середовище. Це може включати застосування технологій, які дають менші викиди, енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії, оптимізацію використання ресурсів та кругову економіку, а також використання біологічної та екологічної інженерії для збереження біорізноманіття та покращення стану навколишнього середовища. Також таке трактування наголошує на тому, що діяльність підприємств не повинна створювати нові екологічні ризики, що є важливим для запобігання негативному впливу на довкілля, та підкреслює важливість зменшення негативного впливу антропогенних факторів на навколишнє середовище та забезпечення безпеки та здоров'я населення, що є однією з головних цілей екологічної безпеки.

Дефініція «екологічна безпека підприємства» відображає тенденції до оцінки екологічної безпеки підприємств, де забезпечення сталого розвитку та відповідальної бізнес-практики є ключовими елементами. Для досягнення екологічної безпеки підприємства необхідно розробляти та застосовувати ефективні стратегії зменшення викидів, забруднень, оптимізації споживання ресурсів, управління відходами та ризиками.

Дефініція «управління екологічною безпекою підприємств» відповідає сучасним підходам до управління екологічною безпекою підприємств і охоплює ключові аспекти, що пов'язані з плануванням, координацією та виконанням заходів з мінімізації впливу на довкілля, дотриманням вимог екологічного законодавства та стандартів, зниженням екологічних ризиків та пропагуванням принципів сталого розвитку.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було розкрито підходи до визначення теоретико-дефінітивної експозиції категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства. Встановлено, що екологічна безпека підприємства є складовою безпеки держави та має важливе значення для забезпечення сталого розвитку. Управління екологічною безпекою підприємства передбачає системну роботу з оцінки та управління ризиками, врахування стандартів та нормативних документів у сфері охорони довкілля, застосування новітніх технологій та забезпечення взаємодії зі зацікавленими сторонами.

Запропоновано авторські визначення теоретико-дефінітивної експозиції категоріального апарату управління екологічною безпекою підприємства, які відображають сучасні тенденції та виклики сталого

розвитку. Ці визначення можуть бути використані в дослідженнях та практичній діяльності у галузі управління екологічною безпекою підприємств для досягнення цілей сталого розвитку.

Перспективи подальших розвідок. Результати проведеного дослідження можуть бути використані для модернізації інституціонально-економічних інструментів управління екологічною безпекою підприємств, розробки методичного забезпечення моніторингу екологічної безпеки як складової національної безпеки та формування стратегії забезпечення екологічної безпеки підприємств в умовах євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Платон. (2013). Держава [Republic] (Пер. Л. І. Шевченка з давньогрецької). Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». (оригінальна робота опублікована близько 380 р. до н.е.). (стор. 60).

2. Aquinas, T. (n.d.). Summa Theologiae. First Part of the Second Part, Q. 94. Retrieved from http://www.newadvent.org/summa/2094.htm

3. Rousseau, J. J. (2008). The Social Contract. Project Gutenberg. Retrieved from http://www.gutenberg.org/files/46333/46333-h/46333-h.htm. (Original work published in 1762).

4. Marx, K. (1867). Capital, Volume I: The Process of Production of Capital. Retrieved from https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Capital-Volume-I.pdf.

5. Morgenthau, H. J. (1967). Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. Alfred A. Knopf.

6. Schneier, B. (1995). Applied Cryptography: Protocols, Algorithms, and Source Code in C. Wiley.

7. Clark, R. A. (2010). Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It. HarperCollins.

8. Kullander, M. (2016). Countering Terrorism: Dimensions of Preparedness. Routledge.

9. Kurt, Audrey (2017). Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues. Sage Publications.

10. Orbell, R. (2013). Space Situational Awareness: U.S. Policy, Technical Challenges, and International Considerations.

11. Ramanan, R., & Chakraborty, S. (2019). Securing space assets from cyber threats: A proactive cyber defense approach. Acta Astronautica, 163, 388-397.

12. Mandelson, M. (2007). The Economics of Climate Change: The Stern Review. HM Treasury. https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100407172811/http://www.hm-treasury.gov.uk/sternreview_index.htm

13. Brawnill, J. (2017). The security implications of global environmental change. In Handbook of Environmental Change and Peace (pp. 21-36). Edward Elgar Publishing.

14. Jonas, H. (1996). The imperative of responsibility: In search of an ethics for the technological age. University of Chicago Press.

15. Ходаківський, О. (2011). Забезпечення безпеки людини в глобальному світі. Київ: КНЕУ.

16. Дубовик, В. І. (2002). Безпека людини: поняття та зміст. Київ: Знання.

17. Чумак М. М. (2014). Національна безпека: поняття, сутність, ознаки та основні напрями забезпечення. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Юридичні науки, 27, 141-146.

18. Ільченко, М. (2016). Безпека як здатність суспільства функціонувати після кризових ситуацій та негативних впливів з зовнішнього середовища. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія», 24, 19-23.

19. Швайка, І. (2017). Національна безпека України: сутність, пріоритети, механізми забезпечення. Київ: Кондор.

20. Завгородній, О. В. (2017). Національна безпека України: сутність та пріоритети забезпечення. Науковий вісник Полісся, 2 (10), 54-63.

21. Андрєєв, В. М. (2013). Безпека: виклики сучасності. Київ: Вид-во Національної академії внутрішніх справ.

22. Naumann, K. (2004). Security in the 21st Century: The United Nations, Afghanistan, and Iraq. The Washington Quarterly, 27(3), 67-80.

23. Waltz, K. (2014). Theories of Conflict and the Iraq War. In D. Hiro (Ed.), The Longest War: The Iran-Iraq Military Conflict (pp. 15-24). Routledge.

24. Nye Jr, Joseph S. (1995). The Economic Basis of National Security. International Security, 19(4), 5-31.

25. Слюнько, І. (2008). Соціальна безпека: концептуальні основи. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 2, 129-137.

26. Рибальченко, М. (2017). Соціальна безпека в Україні: виклики та шляхи подолання. Економіка та держава, 3, 10-13.

27. Kaplan, R. D. (1994). The coming anarchy: Shattering the dreams of the post cold war. Vintage.

28. Ліхно І., Нечипорук М. (2010). Екологічна безпека держави: економічний аспект. Економіка України, 8, 53-62.

29. Загородній, Л. П. (2014). Функціональний підхід до управління безпекою підприємства: концептуальні засади та методичні підходи. Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Серія «Системні дослідження та інформаційні технології», 3(99), 125-131.

30. Корольов, В. П. (2006). Безпека підприємства як системний підхід до управління ризиками та забезпечення стійкості підприємства. Економіка та держава, (2), 32-34.

31.Богатирьов, В. М. (2007). Правове забезпечення безпеки підприємств: сутність, принципи, механізми. Київ: Знання.

32.Рогоза, О. П. (2016). Концептуальні засади забезпечення безпеки підприємства. Економічний часопис-XXI, 1-2(1), 64-67.

33.Хрулев, Ю. В. (2016). Організація безпечного виробництва на підприємствах: Навчальний посібник. К.: Наукова думка.

34.Бекін, В. В. (2008). Управління ризиками на підприємстві. К.: Центр учбової літератури. 304 с.

35.Коробков, М. В. (2015). Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник (3-тє вид., доповн. та перероб.). Київ: Альтернативи.

36.Петренко, О.М. (2006). Безпека підприємства: теорія і практика. Київ: КНЕУ.

37.Шульга, М. В. (2015). Управління безпекою життєдіяльності підприємства. Київ: Центр учбової літератури.

38.Барабаш, О. М. (2009). Безпека життєдіяльності підприємств. Київ: КНЕУ.

39.Заєць, О. І. (2012). Управління ризиками на підприємстві: Навчальний посібник. Київ: КНЕУ.

40.United Nations. (2002). Environmental security: A guide to the issues. New York: United Nations Publications.

41.World Health Organization. (2019). Environmental health. Отримано з https://www.who.int/environmental_health/en/

42.European Commission. (2019). Environmental protection and management. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/policies/environment_en

43.Organization for Security and Co-operation in Europe. (2013). Economic and Environmental Dimension. Отримано з https://www.osce.org/uk/eea/105533.

44.Корольчук, М. І. (2008). Екологічна безпека в умовах сталого розвитку. Київ: Наукова думка.

45.Воронцов С. І. (2007). Екологічна безпека України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України.

46.Галета, В. М., Корольов, Ю. М. (2007). Екологічна безпека як складова національної безпеки України. Військова думка, 2, 55-59.

47.Тихомиров А. А. (2006). Глобальна екологічна безпека в умовах глобалізації. Економіка промисловості, 3, 3-9.

48.Соколов, В. А. (2003). Екологічна безпека: проблеми теорії та практики. Київ: Наукова думка.

49.Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року [Declaration on State Sovereignty of Ukraine]. (1990). Відомості Верховної Ради УРСР, № 30, ст. 449.

50.Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. (1991). Офіційний вісник України, 29, ст. 369.

51.Конституція України від 28 червня 1996 р.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

52.Данилевський, В. І. & Макаренко, І. М. (2011). Екологічна безпека підприємства: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури.

53.Гончаренко, Є. М., Шабловська, О. Г. (2017). Екологічна безпека підприємства: соціальний аспект. Економіка та управління підприємствами: електронний науковий журнал, 1(47), 88-94.

54.Дроздова, О. О., Кравченко, О. В. (2014). Екологічна безпека підприємства: підходи до визначення та оцінки. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Економічні науки, 2(70), 91-96.

55.Белаш, Є. С., Григоренко, О. М. (2017). Екологічна безпека підприємства в контексті галузевого підходу. Економічний аналіз, 28(2), 10-17.

56.Павлюк, С. В. (2016). Екологічна безпека підприємства: поняття, складові, методичний підхід до оцінки. Економіка. Фінанси. Право, 1, 122-127.

57.Іваненко, Т. О., Черевко, І. М. (2017). Екологічна безпека підприємств як складова загальної екологічної безпеки регіону. Наукові праці Донбаської державної машинобудівної академії, 2(48), 144-153.

58.Басараб, О. І. & Шеремета, О. П. (2019). Екологічна безпека підприємства: поняття та зміст. Економічний часопис-XXI, 175(1-2), 45-48.

59.Ліхачова О. І., Листопад В. М., Попов В. В. (2019). Екологічна безпека підприємства: визначення та основні напрямки забезпечення. Економіка та держава, 12, 40-43.

60.Бреславська І. В., Кравченко О. В. (2019). Оцінка екологічної безпеки підприємства на основі інтегрального підходу. Вісник Хмельницького національного університету, 1(2), 70-74.

61.Дрозд Г. М., Калініна І. П. (2011). Екологічна безпека підприємства: зміст, ознаки, складові. Економічний вісник НТУУ «КПІ», 5, 115-119.

62.Журба, М. І., Крючек, О. М. (2016). Процесний підхід до забезпечення екологічної безпеки підприємства. Економічний часопис-XXI, 1-2(1), 38-41.

63.Кобильська, М. М., Ігнатенко, В. В. (2017). Результативний підхід до визначення екологічної безпеки підприємств. Економіка та управління, (4), 9-16.

64.Квятковський, О. О. (2012). Екологічна безпека підприємства: методологічні аспекти та практичні аспекти забезпечення. Наукові праці Донбаської державної машинобудівної академії, 30, 148-152.

65.Петров Л. Л. (2010). Екологічна безпека: визначення та рівень. Економіка та управління, 2(34), 66-70.

References

1. Platon. (2013). Derzhava [Republic]. (Per. L. I. Shevchenka z davn'ohrets'koyi). Kyyiv: Vydavnychyy dim «Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya». (oryhinal'na robota opublikovana blyz'ko 380 r. do n.e.). (stor. 60).

2. Aquinas, T. (n.d.). Summa Theologiae. First Part of the Second Part, Q. 94. URL: http://www.newadvent.org/summa/2094.htm

3. Rousseau, J. J. (2008). The Social Contract. Project Gutenberg. Retrieved from http://www.gutenberg.org/files/46333/46333-h/46333-h.htm. (Original work published in 1762).

4. Marx, K. (1867). Capital, Volume I: The Process of Production of Capital. Retrieved from https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Capital-Volume-I.pdf.

5. Morgenthau, H. J. (1967). Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. Alfred A. Knopf.

6. Schneier, B. (1995). Applied Cryptography: Protocols, Algorithms, and Source Code in C. Wiley.

7. Clark, R. A. (2010). Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It. HarperCollins.

8. Kullander, M. (2016). Countering Terrorism: Dimensions of Preparedness. Routledge.

9. Kurt, Audrey (2017). Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues. Sage Publications.

10. Orbell, R. (2013). Space Situational Awareness: U.S. Policy, Technical Challenges, and International Considerations.

11. Ramanan, R., & Chakraborty, S. (2019). Securing space assets from cyber threats: A proactive cyber defense approach. Acta Astronautica, 163, 388-397.

12. Mandelson, M. (2007). The Economics of Climate Change: The Stern Review. HM Treasury. URL: https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100407172811/http://www.hm-treasury.gov.uk/sternreview_index.htm

13. Brawnill, J. (2017). The security implications of global environmental change. In Handbook of Environmental Change and Peace (pp. 21-36). Edward Elgar Publishing.

14. Jonas, H. (1996). The imperative of responsibility: In search of an ethics for the technological age. University of Chicago Press.

15. Khodakivs'kyy, O. (2011). Zabezpechennya bezpeky lyudyny v hlobal'nomu sviti [Ensuring human safety in the global world]. Kyyiv: KNEU.

16. Dubovyk, V. I. (2002). Bezpeka lyudyny: ponyattya ta zmist. [Human safety: concept and meaning]. Kyyiv: Znannya.

17. Chumak M. M. (2014). Natsional'na bezpeka: ponyattya, sutnist', oznaky ta osnovni napryamy zabezpechennya. [National security: concept, essence, features, and main directions of ensuring]. Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Yurydychni nauky, 27. 141-146.

18. Il'chenko, M. (2016). Bezpeka yak zdatnist' suspil'stva funktsionuvaty pislya kryzovykh sytuatsiy ta nehatyvnykh vplyviv z zovnishn'oho seredovyshcha.[Safety as the ability of society to function after crises and negative impacts from the external environment]. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Filosofiya», 24, 19-23.19.

19. Shvayka, I. (2017). Natsional'na bezpeka Ukrayiny: sutnist', priorytety, mekhanizmy zabezpechennya. [National security of Ukraine: essence, priorities, mechanisms of ensuring]. Kyyiv: Kondor.

20. Zavhorodniy, O. V. (2017). Natsional'na bezpeka Ukrayiny: sutnist' ta priorytety zabezpechennya. [National security of Ukraine: essence and priorities of ensuring]. Naukovyy visnyk Polissya, 2(10). 54-63.21.

21. Andryeyev, V. M. (2013). Bezpeka: vyklyky suchasnosti. [Safety: challenges of modern times]. Kyyiv: Vyd-vo Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav.

22. Naumann, K. (2004). Security in the 21st Century: The United Nations, Afghanistan, and Iraq. The Washington Quarterly, 27(3). 67-80.

23. Waltz, K. (2014). Theories of Conflict and the Iraq War. In D. Hiro (Ed.), The Longest War: The Iran-Iraq Military Conflict (pp. 15-24). Routledge.

24. Nye Jr, Joseph S. (1995). The Economic Basis of National Security. International Security, 19(4). 5-31.

25. Slyun'ko, I. (2008). Sotsial'na bezpeka: kontseptual'ni osnovy. [Social safety: conceptual foundations]. Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny, 2. 129-137.

26. Rybal'chenko, M. (2017). Sotsial'na bezpeka v Ukrayini: vyklyky ta shlyakhy podolannya. [Social safety in Ukraine: challenges and ways to overcome them]. Ekonomika ta derzhava, 3. 10-13.

27. Kaplan, R. D. (1994). The coming anarchy: Shattering the dreams of the post cold war. Vintage.

28. Likhno I., Nechyporuk M. (2010). Ekolohichna bezpeka derzhavy: ekonomichnyy aspekt. [Environmental security of the state: economic aspect]. Ekonomika Ukrayiny, 8, 53-62.29.

29. Zahorodniy, L. P. (2014). Funktsional'nyy pidkhid do upravlinnya bezpekoyu pidpryyemstva: kontseptual'ni zasady ta metodychni pidkhody. [Functional approach to enterprise security management: conceptual principles and methodological approaches]. Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrayiny «KPI». Seriya «Systemni doslidzhennya ta informatsiyni tekhnolohiyi», 3(99). 125-131.

30. Korol'ov, V. P. (2006). Bezpeka pidpryyemstva yak systemnyy pidkhid do upravlinnya ryzykamy ta zabezpechennya stiykosti pidpryyemstva. [Enterprise security as a systemic approach to risk management and ensuring business resilience]. Ekonomika ta derzhava, 2. 32-34.31.

31. Bohatyr'ov, V. M. (2007). Pravove zabezpechennya bezpeky pidpryyemstv: sutnist', pryntsypy, mekhanizmy. [Legal provision of enterprise security: essence, principles, mechanisms]. Kyyiv: Znannya.

32.Rohoza, O. P. (2016). Kontseptual'ni zasady zabezpechennya bezpeky pidpryyemstva. [Conceptual principles of enterprise security provision]. Ekonomichnyy chasopys-KhKhI, 1-2(1). 64-67.

33.Khrulev, Yu. V. (2016). Orhanizatsiya bezpechnoho vyrobnytstva na pidpryyemstvakh. [Organization of safe production at enterprises]. Navchal'nyy posibnyk. K.: Naukova dumka.

34.Bekin, V. V. (2008). Upravlinnya ryzykamy na pidpryyemstvi. [Risk management at the enterprise]. K.: Tsentr uchbovoyi literatury. 304 s.

35.Korobkov, M. V. (2015). Bezpeka zhyttyediyal'nosti. [Life safety]. Navchal'nyy posibnyk (3-tye vyd., dopovn. ta pererob.). Kyyiv: Al'ternatyvy.

36.Petrenko, O. M. (2006). Bezpeka pidpryyemstva: teoriya i praktyka. [Enterprise security: theory and practice]. Kyyiv: KNEU.

37.Shul'ha, M. V. (2015). Upravlinnya bezpekoyu zhyttyediyal'nosti pidpryyemstva. [Managing the safety of enterprise vital activity] Kyyiv: Tsentr uchbovoyi literatury.

38.Barabash, O. M. (2009). Bezpeka zhyttyediyal'nosti pidpryyemstv. [Enterprise Life Safety]. Kyyiv: KNEU.

39.Zayets', O. I. (2012). Upravlinnya ryzykamy na pidpryyemstvi. [Risk management in the enterprise]. Navchal'nyy posibnyk. Kyyiv: KNEU.

40.United Nations. (2002). Environmental security: A guide to the issues. New York: United Nations Publications.

41.World Health Organization. (2019). Environmental health. URL: https://www.who.int/environmental_health/en/

42.European Commission. (2019). Environmental protection and management. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/environment_en

43.Organization for Security and Co-operation in Europe. (2013). Economic and Environmental Dimension. URL: https://www.osce.org/uk/eea/105533.

44.Korol'chuk, M. I. (2008). Ekolohichna bezpeka v umovakh staloho rozvytku. [Environmental safety in the context of sustainable development]. Kyyiv: Naukova dumka.

45.Vorontsov S. I. (2007). Ekolohichna bezpeka Ukrayiny: stan, problemy, shlyakhy rozv'yazannya. [Ecological safety of Ukraine: current state, issues, and ways to address them]. Kyyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya NAN Ukrayiny.

46.Haleta, V. M., Korol'ov, Yu. M. (2007). Ekolohichna bezpeka yak skladova natsional'noyi bezpeky Ukrayiny. [Ecological security as a component of national security of Ukraine]. Viys'kova dumka, 2. 55-59.

47.Tykhomyrov A. A. (2006). Hlobal'na ekolohichna bezpeka v umovakh hlobalizatsiyi. [Global ecological security in the conditions of globalization]. Ekonomika promyslovosti, 3. 3-9.

48.Sokolov, V. A. (2003). Ekolohichna bezpeka: problemy teoriyi ta praktyky. [Ecological safety: problems of theory and practice]. Kyyiv: Naukova dumka.

49.Deklaratsiya pro derzhavnyy suverenitet Ukrayiny vid 16 lypnya 1990 roku [Declaration on State Sovereignty of Ukraine]. (1990). Vidomosti Verkhovnoyi Rady URSR, № 30, st. 449.

50.Zakon Ukrayiny «Pro okhoronu navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyshcha» vid 25 chervnya 1991 r. № 1264-XII. [The Law of Ukraine «On Environmental Protection»]. 1991. Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny, 29, st. 369.

51.Konstytutsiya Ukrayiny vid 28 chervnya 1996 r. [Constitution of Ukraine]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

52.Danylevs'kyy, V. I. & Makarenko, I. M. (2011). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva. [Environmental safety of the enterprise]: navchal'nyy posibnyk. Kyyiv: Tsentr uchbovoyi literatury.

53.Honcharenko, Ye. M., Shablovs'ka, O. H. (2017). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: sotsial'nyy aspekt. [Environmental safety of the enterprise: social aspect]. Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy: elektronnyy naukovyy zhurnal, 1(47). 88-94.

54.Drozdova, O. O., Kravchenko, O. V. (2014). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: pidkhody do vyznachennya ta otsinky. [Ecological safety of enterprise: approaches to definition and assessment]. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Ekonomichni nauky, 2(70). 91-96.

55.Belash, Ye. S., Hryhorenko, O. M. (2017). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva v konteksti haluzevoho pidkhodu. [Environmental safety of the enterprise in the context of the sectoral approach]. Ekonomichnyy analiz, 28(2). 10-17.

56.Pavlyuk, S. V. (2016). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: ponyattya, skladovi, metodychnyy pidkhid do otsinky. [Ecological safety of the enterprise: concept, components, methodological approach to assessment]. Ekonomika. Finansy. Pravo, 1. 122-127.

57.Ivanenko, T. O., Cherevko, I. M. (2017). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstv yak skladova zahal'noyi ekolohichnoyi bezpeky rehionu. [Environmental safety of enterprises as a component of the overall environmental safety of the region]. Naukovi pratsi Donbas'koyi derzhavnoyi mashynobudivnoyi akademiyi, 2(48). 144-153.

58.Basarab, O. I. & Sheremeta, O. P. (2019). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: ponyattya ta zmist. [Environmental safety of an enterprise: concept and content]. Ekonomichnyy chasopys-KhKhI, 175(1-2). 45-48.

59.Likhachova O. I., Lystopad V. M., Popov V. V. (2019). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: vyznachennya ta osnovni napryamky zabezpechennya. [Environmental safety of an enterprise: definition and main directions of ensuring]. Ekonomika ta derzhava, 12. 40-43.

60.Breslavs'ka I. V., Kravchenko O. V. (2019). Otsinka ekolohichnoyi bezpeky pidpryyemstva na osnovi intehral'noho pidkhodu. [Assessment of environmental safety of an enterprise based on an integrated approach]. Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, 1(2). 70-74.

61.Drozd H. M., Kalinina I. P. (2011). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: zmist, oznaky, skladovi. [Environmental safety of an enterprise: content, signs, components]. Ekonomichnyy visnyk NTUU «KPI», 5. 115-119.

62.Zhurba, M. I., Kryuchek, O. M. (2016). Protsesnyy pidkhid do zabezpechennya ekolohichnoyi bezpeky pidpryyemstva. [Process approach to ensuring environmental safety of an enterprise]. Ekonomichnyy chasopys-KhKhI, 1-2(1). 38-41.

63.Kobyl's'ka, M. M., Ihnatenko, V. V. (2017). Rezul'tatyvnyy pidkhid do vyznachennya ekolohichnoyi bezpeky pidpryyemstv. [Result-oriented approach to determining environmental safety of an enterprise]. Ekonomika ta upravlinnya, 4. 9-16.

64.Kvyatkovs'kyy, O. O. (2012). Ekolohichna bezpeka pidpryyemstva: metodolohichni aspekty ta praktychni aspekty zabezpechennya. [Environmental safety of an enterprise: methodological and practical aspects of ensuring]. Naukovi pratsi Donbas'koyi derzhavnoyi mashynobudivnoyi akademiyi, 30. 148-152.

65.Petrov L. L. (2010). Ekolohichna bezpeka: vyznachennya ta riven'. [Environmental safety: definition and level]. Ekonomika ta upravlinnya, 2(34). 66-70.

ДАНІ ПРО АВТОРА
Амбер Артур Юрійович, аспірант
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
бул. Академіка Вернадського, 16-В, м. Київ, 03115, Україна
e-mail: arthur.amber.ua@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0001-3924-0875

DATA ABOUT THE AUTHOR
Amber Arthur, PhD student
Private Higher Educational Establishment «European University»
16-V, Academician Vernadsky Boulevard, Kyiv 03115, Ukraine
e-mail: arthur.amber.ua@gmail.com

Подано до редакції 12.03.2023
Прийнято до друку 29.03.2023

UDC 338.2: 159.943 https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-95-101

THE PHILOSOPHY OF THE STRUCTURE OF THE COUNTRY'S NATIONAL BRAND

Studinska Galyna

The subject of this study *is the philosophical aspect of the brand structure, which made it possible to explain the reasons for the rapid formation of the national brand of Ukraine.*

The purpose of this work *is to substantiate the division of components of the national brand model of the country into rational and irrational and prove the decisive role of the irrational part.*

Results of the article*. The structure of the country's national brand is analyzed from the point of view of rationality and irrationality of its components.*

Research methods and tools. *The main research tool is to project the results of rethinking the philosophical concepts of rational and irrational and their role in a particular object on the concept of brand. Minor tools were desk research of the current political situation in the country and the definition of a specific algorithm for integrating the rational and irrational components of the object of study.*

Field of application of results. *The conclusions of the article can be used by state authorities and local self-government bodies for the formation of territorial brands.*

Conclusions. *The uniqueness of the national brand of Ukraine lies in the rapid pace of its creation, the globality of its identification and associative perception by the world community, the extremely difficult conditions of its formation, the unprecedented support of the world under the influence of an irrational component. The rational component of the country's national brand will be formed together with the new Ukraine after the war.*

Keywords: *national brand of the country, rational and irrational components of the brand, the uniqueness of the brand of Ukraine, the war of Ukraine against Russia.*

JEL Classification: *D72, L14, M31.*

ФІЛОСОФІЯ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО БРЕНДУ КРАЇНИ

Студінська Г. Я.

Предметом даного дослідження *є філософський аспект структури бренду, який дозволив пояснити причини стрімкого формування національного бренду України.*

Мета даної роботи *полягає в обґрунтуванні розподілу складових моделі національного бренду країни на раціональні та ірраціональні.*

© **Студінська Г. Я.**, **2023**